Jolsvai András

Eperszezon X.

20.

Weichner Géza tőrőlmetszett demokratának tartotta magát. Persze, csak olyan fontolva haladó tőről, amilyen a magyar emberhez illik. Távol állott tőle minden túlzás, minden szociálisztikus szélsőség, a jogegyenlőséget sosem keverte össze a vagyoni egyenlőséggel. A cenzusos választójog híve volt, s bár a születési arisztokrácia bizonyos előjogait tudomásul vette, vallotta, hogy a polgárságnak előbb-utóbb a politikában is meg kell kapnia az őt megillető helyet, nemcsak a gazdaságban. Rendületlenül hitt a liberalizmus eszméiben, a dualista államszerkezetben és a magyar szupremáciában. És persze a haladásban. Meg hitt a jóistenben is, a maga pragmatikus módján. Ha nem is buzgó, de kötelességtudó tagja volt egyházának, igyekezett tanításai szerint élni, a józan ész keretein belül, de ha azok ellentétbe kerültek a liberális állam törvényeivel – ilyesmi bizony elő-előfordult annakidején – ő az utóbbi mellett tette le a voksát.

Mint most, az anyakönyvi törvény kapcsán. Alig várta hát, hogy megvitassa a legfrissebb eseményeket e tárgykörben az apósával.

Weichner Géza ugyanis imádott eszmét cserélni Zimmerl Józseffel.

Weichner Géza okos embernek tartotta magát, és úgy vélte, a szellem pallérozása éppúgy kötelessége egy polgárnak, mint testének és családjának óvása, s vagyonának gyarapítása. Weichner Géza e célból rendszeresen olvasott, gót betűs szépirodalmat és francia meg német nyelvű szakirodalmat, de élvezettel forgatta az angol nyelvű társadalomelméleti könyveket is. Járatta a Budapesti Hírlapot, a Vasárnapi Újságot és a Borsszem Jankót, (Nép)színházba járt, és tudományos előadásokat hallgatott az Uránia Körben. Mindig mindenről volt véleménye, s azt sosem rejtette véka alá. Megbeszélte, míg tehette, az atyjával (Weichner Bertalan az év elején halt meg, Géza még viseli a vastag gyászszalagot a karján), a bátyjával, a munkatársaival, a kollegáival, a kávéházi barátaival. De általában csalódottan állt fel a viták után. Az apja meg se értette, mit beszél, a bátyja folyton egy követ fújt vele, ahogy a beosztottjai is – sose tudta meg, mi lehet az igazi véleményük –, a barátai pedig, akár egyetértettek vele, akár nem, mindig előre megjósolható álláspontot foglaltak el. Egyikük se volt alkalmas arra, hogy lángra lobbantsa szelleme szikráit.

Weichner Géza egyetlen embert ismert, aki erre képes volt, az apósát. Zimmerl József nem egyszerűen okos volt Weichner Géza szerint,

hanem annyira másként volt okos, mint mindenki más, annyira más irányból nézte a világot, mint a többiek, hogy akkor is megfontolandó volt, amit mondott, ha az ember nem értett vele egyet. (És az esetek többségében ez volt a helyzet.) Úgyhogy a Weichner Géza nemcsak azért várta oly nagyon a szerdákat, hogy ehessen végre egy nagy tányérral a Tívó Anna pacaljából, hanem azért is, hogy szellemi párbajra hívhassa az apósát.

Nem volt könnyű dolga, Zimmerl József ilyenkor olyan volt, mint egy szimultán sakkjátékos, végigjárta az összes asztalt, mindenhol elbeszélgetett egy kicsit, s aztán, amikor a körtáncban a veje asztalához ért, elálldogált pár percet, majd néhány pengeváltás után tovább állt. Olyankor, épp mint a sakkjátékosoknak, Weichner Gézának is volt ideje, hogy végiggondolja a következő lépését: így még izgalmasabb is volt a szellemi párbaj, mintha szemben ültek volna egymással.

Egyetlen nehézsége volt a Szepivel való vitának, tudnillik, hogy Weichner Géza nem volt képes normálisan megszólítani az apósát. Az esküvőn megitták ugyan a pertut, de attól még Weichner Gézának nem állott rá a szája a tegezésre. Végre is az apósa kétszer annyi idős volt, mint ő, és magasságban is legalább két fej volt közöttük – Zimmerl József nem látszott egyszerűen tegezhetőnek. És ha az egyes szám második személy átcsúszik is valahogy, mint mondjon neki, papa? Ott ütné agyon azonnal. Szepi? Szepi bácsi? József úr? Zimmerlkém? Vagy hívja ő is gazdának? Végső kétségbeesésében megkérdezte a feleségét, ő meg a maga könnyed módján azt javasolta, ne szólítsa sehogy sem. Weichner Géza végül is ennél a megoldásnál maradt, noha ez a magyar nyelv világában korántsem könnyű.

– Hogy vagyunk? – Hát ehhez most mit szóljon az ember? – Gondoltuk volna?! – ilyenekkel pontozta ki a megszólítás helyét a Weichner Géza, és Zimmerl József jóindulatúan úgy tett, mintha nem venné észre a veje kínjait. Ő rendületlenül tegezte, mintha mi sem történt volna.

– Ezzel a pápai enciklikával azért nem számolt senki! – kezdte ezen az estén, amikor az apósa először ért az asztalához.

– Gondolod?

– Szerintem ez még a császárt is meglepte.

– Királyt, ha kérhetem. Egyébként meg a pápának a maga szempontjából igaza van.

– De hát ez a belügyeinkbe való beavatkozás!

– A magyar állam vagy az egyetemes egyház belügyeibe? Mert, ha jól tudom, te mindkettőnél egyaránt érdekelt vagy!

Ekkor hangzott fel az első Bitte, zahlen a kerítés mellől, Zimmerl József egy harsány Moment-tel jelezte, hogy hallotta az igényt, de még beledöfött egy könnyű tőrt a vejébe.

– Ha az ember két állam polgára, egy világié meg egy egyházié, időnként sarokba szoríthatja magát.

Azzal elindult a kerítés felé. Amikor visszaért, ezzel a ripossztal fogadták.

– Azért kell világosan elválasztani az egyházat az államtól. Mindkettőnek megvan a maga feladata a társadalomban. Az állam törvényeket hoz és beszedi az adót, az egyház pedig…

– …törvényeket hoz és beszedi az adót…

– …az egyetemes emberi törvényeket szolgálja és felkészíti a lelkeket a túlvilági létre.

– Úgy érted, a halálra. Na, mondok én neked valamit. Ifjúkoromban Temesváron a helyiek egy toronyból nézték, ahogy a két sereg szemben áll egymással, majd a tábori papok ugyanannak az istennek a nevében megáldják a zászlókat itt is, ott is, aztán mehetett a csihipuhi. Ennyit az állam és egyház szétválasztásának esélyeiről.

Egy asztal megürült, de két társaság formált jogot rá, a gazda azonnal odasietett, hogy rendet tegyen. Erre a mondatra érkezett vissza.

– Én mégis helyeslem az anyakönyvezés állami kézbe kerülését. Az egyház pedig vonuljon vissza a hitélethez.

– Feltétlenül meg fogom neki mondani, ha összefutunk. Előbb-utóbb biztosan sor kerül rá, végre is az ország földjeinek harmada az ő kezében van!

Azon az estén aztán törhette a fejét a Weichner Géza, hogy az apósa voltaképp kinek az oldalán áll.

Nehéz is lett volna válaszolni erre a kérdésre. Zimmerl József ebben az ügyben is – ami pedig élesen megosztotta a korabeli közvéleményt – a votum separatum álláspontját képviselte. Úgy vélte, szemernyit se lesz boldogabb attól az emberiség, ha mostantól két ember nem a templomban, hanem a városházán fogad örök hűséget egymásnak. És abban sem látott se ki- se bevetnivalót, hogy ettől kezdve állami levéltárakban őrzik majd a születési és halálozási adatokat, vagy továbbra is az egyháziakban. Zimmerl Józsefnek nagyon rossz véleménye volt az egyházakról, különösen a sajátjáról, ösztönösen idegenkedett minden olyan eszmétől, mely a végső igazság letéteményesének hirdette magát, s az egyenesen taszította, ha a vakhit hatalommal párosult: azt meg, hogy egy férfi önként lemondjon, méghozzá egy életre, arról az örömről, amit a nők nyújtanak neki, fel nem foghatta. Mindazonáltal Zimmerl József vasárnaponként elment a templomba, ahogy a nagyobb ünnepeken is, fizette az adót és

gyermekeit hagyta végigmenni az egyházhoz tartozás stációin. Ennek nemcsak békességes természete volt az oka – mondhatjuk ezt akár fokozott kompromisszumkészségnek –, hanem a családja iránt érzett felelősség is: nem akarta szeretteit megfosztani attól a biztonságtól, amit a hit, az egyház nyújthat.

Maga meglett volna már a katolicizmusa nélkül is. Régen nem hitt az egyházi igazságokban, ahogy másfajta végső igazságokban sem. Nem hitt a haladásban, nem gondolta, hogy az emberiség története fejlődés, mely a tökéletlentől a tökéletesig haladna. A liberalizmust éppolyan vallásos hitnek tartotta, mint a deizmust, nem hitt a tudomány mindenhatóságában és egyetlen államformát sem tartott üdvözítőnek. Igazi agnosztikus volt, egy olyan korban, amely meg volt győződve saját nagyszerűségéről, s arról, hogy mindenre van helyes válasz. De folytonos kételkedése mégsem vezetett cinizmushoz vagy kétségbeeséshez. Másfelől ugyanis ösztönös epikureista is volt, szeretett élni, enni, inni, ölelni és nevetni, szeretett heverészni a frissen kaszált fűben, hegyormokon kóborolni, tópartokon nézni a napfelkeltét, szeretett örömöt szerezni, szerette a fokhagymás pirítóst és a pincérfrakkot, és őszintén vallotta, azért vagyunk a Földön, hogy boldogok legyünk rajta. És a maga módján mindig ezen igyekezett. Ahogy öregedett (mit nem beszélek: nemesült), a hit is visszatalált hozzá, egyfajta rezignált, derűs panteizmus formájában. A természet bölcsessége lenyűgözte, s beletörődött, hogy a létezésnek megvan ugyan a maga logikája, de azt mi emberek csak a véletlenek kusza kaleidoszkópjaként pillanthatjuk meg. Ez a felismerés bizonyos nyugalommal töltötte el, minden jól van úgy, ahogy van, a dolgok menjenek csak a maguk útján, a legtöbb, amit tehetünk, hogy nem akadályozzuk ebben őket, gondolta, és igyekezett eszerint élni.

21.

Fél nyolc tájban aztán begyorsult a tempó. Ha Tívó Annának tizenkét keze lett volna, az is kevésnek bizonyul – szerencse, hogy Tívó Annának tizenhárom keze volt, ha kellett. A lányok ilyenkor egy fél maratont biztosan végigfutottak, kezükben tíz-tizenkét korsóval, nem is lassítva. (A rekordot persze a Trézsi tartotta, de hát a Trézsivel senki sem vetélkedhetett – mostanában már a Trézsi sem.) Ilyenkor még a Franzl is szedte a lábát, és nem számolt meg minden keze ügyébe eső kanalat, villát, ilyenkor még a zenekar is gyorsított, az édesbús magyar nótákat és lírai keringőket szilaj polkák és gavottok váltották, ilyenkor az asztaloknál is

emelkedett a hangerő, pirultak az arcok, fátyolosodtak a szemek, egyre merészebb mondatok fogalmazódtak, hol a közéletet, hol a magánéletet illetően. Ilyenkor hangzott el a Benczúr Gyula asztalánál az első akt-festészeti ajánlat valamelyik Zimmerl-lány felé, ilyenkor kezdett bele a Herminamezei Függetlenségi Kör a Kossuth Lajos azt üzentébe, melyet a zenekar nagy rutinnal rögtön a Gott Erhalével egalizált, így aztán Kovács csendbiztos úr is nyugodtan támaszthatta tovább az ajtófélfát. Ilyenkor szálltak az ég felé az első szilaj rikkantások, ilyenkor rendelték az asztalukhoz a mulatós kedvű vendégek a zenekart – ment a prímás, ment a kontrás, ment még a bőgős is, csak a cimbalmos szegény, csak az maradt a helyén – hogy a vonóra borulva kiénekeljék magukból a fájdalmukat. („Fáj a szívem, fáj, a rózsámért fáj…") Zimmerl József nemcsak a családját vezette *lesszéfer* módon, de a vendéglőjét is, mindazonáltal két szabályt tűzön-vízen át érvényesített. Először, hogy a zenészek csak akkor hagyhatják el a nekik kijelölt helyet, ha a vendég kívánja – nem hódolhattak tehát annak a széles körben elterjedt szokásnak, hogy az este egy emelkedett pontján végigkoldulják az összes asztalt –, másodszor, hogy a Zimmerliben senki nem adhat, és senki nem kaphat borravalót. Ezt ő, mint fizetőpincér, nagyon akkurátusan betartotta, fillérre, sőt krajcárra visszaadott mindig, s ha egy eltévedt helóta, aki nem volt tisztában a helyi szokásokkal, azt merte mondani ilyenkor, a többi a magáé, megnézhette magát. A törzsközönség persze ismerte ezt a verdiktet, nem is próbálkoztak fizetéskor, de az azért előfordult, hogy a Franzl fehér pincérkabátjának a zsebébe vagy a kenyereslány köténykéjébe becsúsztattak egy-egy pénzdarabot. Ezt látva Trézsi is varrt anno egy apró zsebet a kötényére, s nem bánta, ha a vendégek belesimogattak egy húszkrajcárost, de mikor az apja észrevette, úgy lekapta a tíz körméről, mint soha addig és azután.

– Jegyezze meg a kisasszony, hogy mi itt felszolgálunk ugyan, de szolgák azért nem vagyunk. Nincs szükségünk borravalóra! – ordította magából kikelve, és úgy nézett a lányára, hogy Trézsi még ma is beleremeg, ha eszébe jut.

Ez a két szabály kőbe vésetett a Zimmerliben, de ezen kívül történhetett bármi: ha a jókedv a tetőfokra hágott, mehetett a körtánc az asztalok mentén, de ha valaki egy füstölt-főtt csülök elfogyasztása után elszenderedett a székén, gondos kezek betakarták, és még gondosabb szájak csendre intették a közelben ülőket. A Zimmerliben mindenki úrnak érezhette magát: a vendég is, meg a vendéglátó is.

Tíz után csendesültek a rohamok, egyre több asztal ürült ki, s a maradók is halkultak lassan. Még egy sláfdrink mellett megbeszélték a

francia belpolitikai válság vagy a holnapi Károlyi-díj esélyeit, aztán vették a kalapjukat. (Jó esetben: a Zimmerlinek mindenesetre figyelemre méltó kalapgyűjteménye volt az otthagyott, ottfelejtett darabokból.) Tizenegyre kiürült a kert, a lányok elköszöntek, és elvonszolták magukat az ágyig, Franzl még kisétált a kert végébe, hogy elbeszélgessen a nyulaival, Stau bácsi összecsukta és a nagy diófa alá gyűjtötte a székeket – hogy ha éjjel vihar támadna, ne tegyen kárt bennük, Zimmerl József meg leült a konyhában, hogy megvárja a feleségét.

Tívó Annának kellett ilyenkor még egy órácska, hogy rendet tegyen maga körül. Hogy mindent kisikáljon, kiöntsön, a helyére rakjon. Hogy felsöpörjön, felmosson. Hogy az ő konyhája úgy ragyogjon, hogy enni lehessen a padlójáról.

Amikor Zimmerl József leült, hátát az ablaknak vetve – ebből a szögből láthatta legjobban a feleségét – maga elé tette a hatalmas bőrbukszáját, és komótosan kiszámolta az asztalra az aznapi bevételt. Külön téve a bankjegyeket, nagyság szerint, külön az érméket, rézkrajcároktól az aranyforintokig. Ha regényünk bármikor máskor játszódna, könnyű dolga lett volna, de hát ez a regény éppen akkor játszódik, amikor Magyarország már áttért az ezüstalapú forintról az aranyalapú koronára, de ezekben az években még mindkettő érvényben volt. Aki akart, krajcárokkal számolt, aki akart, fillérekkel. Zimmerl József sosem volt erős a felsőbb matematikában, de ebben a legalsóban verhetetlen volt: a másodperc tört része alatt képes volt összeadni, szorozni, átváltani, visszaadni. Maga sem tudta, hogyan tett szert erre a tudományra, csodálkozott is erősen, hogy a birtokában van, de akárhányszor nyugodtan utánaszámolt egy hevenyészett, asztal melletti végösszegnek, mindig ugyanaz az eredmény jött ki. Most tehát szépen összerendezte a különféle pénzeket, aztán pontosan két részre bontotta a kötegeket. Az egyiket visszatette a bukszájába – azzal megy holnap reggel a piacra, abból fizeti ki a kézilány meg a pikoló hetibérét, s abból ad vissza déltől –, a másikat pedig beletette egy tízliteres zsírosbödönbe, melyet a spájz alsó polcán tartottak, s melyet eddigre Tívó Anna odakészített a gazda elé. Megengedem, ez a módszer már a tizenkilencedik század végén sem tartozott a legmodernebb pénzügyi manőverek közé, de Zimmerl József, mióta a hetvenhármas tőzsdekrach idején elvesztette minden megtakarítását, csak ebben bízott. A zsírosbödönnek csatos teteje volt, kis lakattal le is lehetett zárni, Zimmerl József ennél nagyobb biztonságot nem tudott elképzelni sem. (Annak idején se rázta meg nagyon, ami történt, csak egészség legyen, gondolta, végre is nem a ház veszett oda a fejük fölül, csak a felesleg, amit félreraktak, ezt majdcsak túlélik valahogy, de azért azt a végkövetkeztetést levonta ebből a

kalandból, hogy neki nem való a bank, a pénzügyi szektor. Neki a zsírosbödön való.)

A félpénz tehát a bödönben landolt, s Zimmerl József elégedetten állapította meg, hogy az újonnan érkezetteknek már nem kellett túl mélyre merülniük. Ez a bödön gyűjtötte ugyanis a három maradék lány kelengyepénzét. Ha az embernek lánya van, szokta volt mondogatni a gazda, az nagy öröm, de nagy kiadás: és ha négy lánya van, akkor ez is, az is hatalmas.

Amíg Szepi nem végzett a pénzügyekkel, Tívó Anna nem szólalt meg: nem akarta megzavarni az urát e nehéz feladatban. De aztán, miközben a keze meg nem állt, elmesélte a férjének, mi minden történt egész nap körülötte. Hogy a marha faggyús volt megint, ne is vegyen ettől a mészárostól többet, hogy a vermelt zöldség vége elfagyott – szerencse, hogy egy-két hét, és itt a friss, hogy a kakasnak, melyből a levest főzte – de a Franzl-nak egy szót se erről, mert még megkönnyezi megint – olyan vajpuha volt a húsa, hogy pástétom is készülhetett volna belőle, s hogy ma mindenki pacalt akart volna enni, kétszer annyi is elfogyott volna. Zimmerl József nemigen figyelt a felesége fecsegésére. Pontosabban nagyon is figyelt rá, de nem az értelmére, hanem a dallamára. A gazda szerette hallgatni a felesége hangját, de úgy hallgatta, mint egy mélyhegedűt. Anna asszony nem fecsegett sokáig, hanem hamar rábízta a férjére, beszéljen ő. Szepi meg színesen, fordulatosan elmesélte ilyenkor, mi minden történt a kertben egész nap, miféle vendégek fordultak meg, miféle beszélgetések, miféle történetek estek. Zimmerl József arcot és alakot rajzolt a nagy adag karmonádlinak meg a zöldséges rétesnek, a zónapörköltnek és a spiccereknek. Anna bezzeg tátott szájjal figyelte, mint mond a férje, és ilyenkor újraélte vele az egész napot a másik oldalról. Néha összecsapta a kezét, néha felsikoltott, néha a könnye is kicsordult. Ezen az estén a férje éppen egy pancamáriról mesélt, aki sárga kakadutollas kalapot viselt, és magányosan üldögélt a középső asztalnál, állítólag a vőlegényére várva, egy limonádé mellett, miközben úgy rángatta a szoknyáját föl-és le, hogy nemcsak a bokája, a vádlija, de – horribile dictu – még a térde is kivillant időnként. Lehet képzelni, mit műveltek az eltökéltebb arszlánok a közelében.

Tívó Anna elképzelte. És miközben elképzelte, megbotlott a sparheld lábában. Nem nagyon, csak annyira, hogy a pörköltmaradék, amit a kezében tartott egy kisvájdlingban, belehulljon a holnapra kikészített, kifőzött savanyú káposztába. (Nyári káposzta készült volna, kellevelekkel.)

– Jajistenem! – csapta össze a kezét a ház asszonya. – Most meg dobhatom ki az egészet!

– Dehogy dobod, dehogy! – mondta a férje, inkább csak megnyugtatásul. – Összerottyantod, aztán kitálalod nekem. Úgysem ettem ma még egy falatot sem!

Tudom, a gasztrohistorikusok másképpen ismerik a székelykáposzta születésének legendáját. Úgy tudják, hogy valamikor a huszadik század második évtizedében egy Király utcai szakács – ki később Székelyre magyarosított – kísérletezett először a sertéspörkölt és a savanyított káposzta összeházasításával, s az étel ma is az ő nevét viseli. Ezt a történetet – bár dokumentumok nem támasztják alá – nem kívánjuk cáfolni. De hát a rádiót is ketten találták fel, a kereket százak és százak, a tüzet pedig ezrek és ezrek. A székelykáposzta ma egy másik szakács nevét viseli, és ez jól is van így, de ez nem változtat azon a tényen, hogy az első, ösztönös változata itt született, a Stefánián, a tizenkilencedik század végén: ezt mindenki bizonyíthatná, aki akkoriban odajárt. Merthogy a gazdának nagyon is ízlett az új étel, utasította hát a feleségét, hogy időről időre vegye föl az étlapra. „Anna asszony káposztája" ez lett a hivatalos neve, melyet hosszú ideig örömmel fogyasztott a törzsközönség apraja-nagyja.

„Lapockából kell csinálni, ez a forsza!" – mondogatta Tívó Anna zavartan, ha kérdezték.

Ha a történetek végén még mindig akadt tennivaló a konyhában, a gazda elővette az okuláréját meg a Budapesti Hírlapot, és felolvasta belőle a Kaas Ivor vezércikkét. Tívó Anna egy árva szót se értett belőle (nem volt ezzel egyedül, nem hiába nevezték a bárót a korszak TGM-jének), de ő meg a Zimmerl József hangját szerette hallgatni, bármiről szóljon is.

Jócskán elmúlt éjfél, mire végeztek. Akkor hirtelen rájuk tört a fáradtság, alig tudtak elcsoszogni a hálószobájukig. Jó, hogy nem volt már ébren senki rajtuk kívül, mert még öregnek nézhette volna őket.

Több, mint harminc éve tartoztak össze, de még mindig csak összeölelkezve tudtak elaludni. Vagy úgy, mint a borostyán meg az akác, egymásra fonódva, vagy – kis kifli, nagy kifli – felvéve egymás formáját.